

UNIVERSITÉ DE COPENHAGUE

**CAHIERS
DE
L'INSTITUT DU MOYEN-ÂGE GREC ET LATIN**

84

Centre for the Aristotelian Tradition

Saxo Institute

2015

Anonymus Patavinus on *Categories* 7

Heine Hansen*

This is another installment in series of editions of medieval philosophical texts dealing with Aristotle's category of relation.¹ The text is an excerpt from a twelfth-century commentary on Aristotle's *Categories* (C15 in John Marenbon's working catalogue) discovered in the 1950s by L. M. De Rijk in ms Padua Biblioteca Universitaria 2087 (henceforth: *P*).² The commentary, although not complete, is, as De Rijk put it, 'very extensive' and 'seems to be extremely important to our knowledge of the logical theories and practice of logical teaching in the School of Mont Ste Geneviève.'³

A French or Parisian provenance is suggested by some of the place names used in examples.⁴ For example:

---

* I would like to thank Sten Ebbesen for his valuable comments and suggestions and Michael Stenskjær Christensen for his technical expertise and assistance.

¹ For previous installments, see H. Hansen, 'Anonymus Fitzwilliamensis on *Categories* 7', *Cahiers de l'Institut du Moyen-Âge grec et latin* 83 (2014): 342–78 (available here: <http://cimagl.saxo.ku.dk/download/83/83Hansen342-378.pdf>); and id., 'Anonymus Berolinensis [C17] in *Praedicamenta* Aristotelis, cap. de ad aliquid', *Aigis* 15, 2, Supplementum IV (2015): 1–5 (available here: http://aigis.igl.ku.dk/FSP70/HEINE-MS_Berlin.pdf).

² L. M. De Rijk, 'Some New Evidence on Twelfth-Century Logic: Alberic and the School of Mont Ste Geneviève (Montani)', *Vivarium* 4 (1966), 36–39; J. Marenbon, 'The Tradition of Studying the *Categories* in the early Middle Ages (until c. 1200): a revised working catalogue of glosses, commentaries and treatises', in *Aristotle's 'Categories' in the Byzantine, Arabic and Latin Traditions*, edited by S. Ebbesen, J. Marenbon and P. Thom (Copenhagen, 2013), 148–49; 161–62. A discussion of some aspects of the chapter on *ad aliquid* in this commentary can be found in J. Spruyt, 'Twelfth-Century Glosses on Aristotle's Category of "Relational Being" ("Pros ti")', in *La tradition médiévale des catégories (xxiie-xve siècles)*, edited by J. Biard and I. Rosier-Catach (Leuven, 2003), 329–45.

³ De Rijk, 'Some New Evidence', 36.

⁴ F. Bottin, 'Quelques discussions sur la transitivité de la prédication dans l'école d'Alberic du Mont', in *Gilbert de Poitiers et ses contemporains: aux origines de la Logica*

Huius pauperis nullam habentis civitatem et regis Franciae diversae sunt civitates, quia regis Franciae sunt civitates Remis, Catelaunum⁵ et Parisius; harum vero nulla est huius pauperis; ergo sunt diversae. (f. 10vb)

Quam expositionem violatam et incongruam ostendo, quia talis est ista: ‘Magister est appellativum qui est Parisius’, id est hoc nomen ‘magister’ est appellativum nomen, et ipse est Parisius; et sic aut haec erit bona aut illa mala. (f. 7vb)

The term ‘*magister*’ might also suggest a school context, and this seems to be corroborated by other passages. For example:

Adhuc probo inconveniens: Omnis scholaris existens in his scholis est sedens in his scholis; ergo si non sedet in his scholis, non est scholaris existens in his scholis. (f. 32rb)

The connection to the Mont Ste Geneviève, De Rijk took it, was established by (a) an occurrence of the term ‘*montanus*’ and (b) a large number of references to the views of Peter Abelard and, especially, Alberic.⁶ It does not seem that (a) carries much weight; both because it is unclear who the so-called *Montani* really were,⁷ and because it is questionable whether the context in which the term occurs actually allows one to draw much from its use. The context is an extended series of counterexamples to two rules pertaining to denominatives culled from Boethius’s comments on *Categories* 1. The rules are: *quicquid participat nomine, et re; et quicquid*

Modernorum, edited by J. Jolivet and A. de Libera (Naples, 1987), 57–58. Cf. De Rijk, *Logica Modernorum* II.1 (Assen, 1967), 214.

⁵ catelaunum] *coni. Bottin* : catelamum *ut v. P*

⁶ De Rijk, ‘Some New Evidence’, 37–38.

⁷ Y. Iwakuma and S. Ebbesen, ‘Logico-Theological Schools from the Second Half of the 12th Century: A List of Sources’, *Vivarium* 30 (1992), 174; Y. Iwakuma, ‘Alberic of Paris on Mont Ste Geneviève against Peter Abelard’, in *Logic and Language in the Middle Ages: A Volume in Honour of Sten Ebbesen*, edited by J. L. Fink, H. Hansen, A. M. Mora-Márquez (Leiden, 2013), 28–29.

*re, et nomine.*⁸ The term ‘*montanus*’ occurs as counterexample to the first of them:

Quicquid participat nomine, et re. Sed hic rusticus participat hoc nomine ‘*montanus*’, quod sumitur denominative a monte; ergo et re. Sic participat monte; ergo mons est in eo.

Solutio: Dicimus quod hoc nomen ‘*montanus*’ non sumitur denominative a monte, quia ad hoc <quod> esset denominative sumptum tria essent⁹ necessaria, scilicet ut proprietas esset in subiecto et haberet nomen et ut nomen adiacentis praedicati esset sumptum a nomine proprietatis existentis in subiecto ita quod conveniret cum eo in principio et differret in fine; quae¹⁰ omnia huic deficiunt; quare non est denominative sumptum ab eo, sed sumitur ab habitatione montis. (f. 4vb)

Surely, it is absurd that the mountain on which he dwells should be in the mountain-dwelling peasant. What we have here is certainly a striking counterexample, but I think that is about the extent of it.

That said, (b) still stands. Yukio Iwakuma has collected all the references to Abelard and Alberic (and others) in this commentary, and the results confirm De Rijk’s findings.¹¹ So the commentary does seem to be an important source for the views of two of the leading logicians in Paris in the 1130s, Abelard and Alberic (the latter in particular), both of whom are known from John of Salisbury to have taught on the Mont Ste Geneviève towards the end of the decade.¹²

⁸ See Boethius, in *Cat.* 167d–168c.

⁹ essent] esset *P*

¹⁰ quae] quia *P*

¹¹ Iwakuma, ‘Alberic of Paris’, 27–28. In fact, Iwakuma has collected all the references to explicitly named masters in all the known logical texts from ca. 1130–1200! See *ibid.*, 44 for details. The collection of references can be found at: <http://www.s.fpu.ac.jp/iwakuma/papers/mastersII.pdf>.

¹² John of Salisbury, *Metalogicon* II, 10.

Date

De Rijk estimated that the commentary dates from around the time when John of Salisbury heard first Abelard and then Alberic lecture, that is to say, the late 1130s.¹³ This estimate has subsequently been called into question. According to John, Alberic, at some point after having taught him, ‘departed for Bologna, where he “unlearned” what he had formerly taught; and subsequently, on returning, ‘untaught’ it.’¹⁴ Exactly when this stay in Bologna took place is uncertain, but De Rijk argues, in another context, that Alberic must have left Paris at some point before 1142 and returned at some point between 1146 and 1159.¹⁵ This means that on De Rijk’s dating the commentary in fact antedates Alberic’s stay in Bologna.

In a 1987 article, Francesco Bottin argued that rather than antedate Alberic’s stay in Bologna, the commentary must postdate it. Bottin had noticed that it contains a citation of *Sophistical Refutations* 165a15–16, which in Aristotle’s Greek runs:

... ἐπὶ τῶν λόγων οἱ τῶν ὀνομάτων τῆς δυνάμεως ἄπειροι παραλογίζονται.

The citation, of course, is not in Greek but in Latin. In Boethius’ translation, the passage reads:

... in orationibus qui nominum virtutis sunt ignari paralogizantur.

The citation in the commentary, however, reads:

... ignari virtutis nominum et verborum paralogizantur.

¹³ De Rijk, ‘Some New Evidence’, 38.

¹⁴ John of Salisbury, *Metalogicon* II, 10, trans. Daniel D. McGarry (Gloucester, Mass., 1971), 97.

¹⁵ L. M. De Rijk, *Logica Modernorum* I (Assen, 1962), 87. Note that De Rijk dates John’s departure to 1146, whereas the date now usually given is 1147; see, e.g., C. Grellard and F. Lachaud, ‘Introduction’, in *A Companion to John of Salisbury*, edited by C. Grellard and F. Lachaud (Leiden, 2014), 6.

There is not, it is clear, an exact correspondence between Boethius' translation and the commentator's citation. Most importantly, *nominum* has been turned into a conjunction phrase, *nominum et verborum*, and in Bottin's judgement this does not seem to 'constituer l'à-peu-près d'une citation de mémoire'. Rather, he argues, *verborum* must somehow be a faulty translation of τῶν λόγων, and the citation must therefore be of a different translation from that of Boethius, presumably that of James of Venice. On this basis, then, Bottin concludes that 'la rédaction de notre commentaire est très certainement postérieure au séjour bolognais d'Albéric'.¹⁶

Unfortunately, the passage in question is not among the preserved fragments of James of Venice's translation of the *Sophistical Refutations*, so it cannot be verified that the commentator is actually quoting this translation (which, as Bottin notes, must then rest either on a misunderstanding of the Greek text or on a corrupt exemplar of it). Given this state of affairs, Bottin's case does not seem very strong, and it turns out to be even less so if one looks at the immediate context of the citation mentioned. Here is what the commentator says:

Unde Aristoteles in *Elenchis*: Ignari virtutis nominum et verborum paralogizantur arbitrantes idem contingere in terminis quod in rebus.

Seemingly, the participle phrase (*arbitrantes...rebus*) is intended as part of the citation. Nothing corresponding to this is, however, found in Aristotle's Greek text at this point. In full, the lemma at 165a15–17 runs:

τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐπὶ τῶν λόγων οἱ τῶν ὀνομάτων τῆς δυνάμεως ἄπειροι παραλογίζονται καὶ αὐτοὶ διαλεγόμενοι καὶ ἄλλων ἀκούοντες.

In Boethius' translation:

¹⁶ F. Bottin, 'Quelques discussions', 58–59. The argument is somewhat compressed. Presumably, Bottin's thinking is that the citation traces back to Alberic, and that if Alberic knew James of Venice's translation of *Sophistical Refutations*, he must have come to know it during his stay in Bologna. Cf. De Rijk, *Logica Modernorum* I, 87–88.

eodem modo et in orationibus qui nominum virtutis sunt ignari paralogizantur et ipsi disputantes et alios audientes.

True, there is a participle phrase here, but it is hardly the one that the commentator has in mind. Rather, he is thinking of the main clause of Aristotle's famous claim at 165a6–10:

ἐπεὶ γὰρ οὐκ ἔστιν αὐτὰ τὰ πράγματα διαλέγεσθαι φέροντας, ἀλλὰ τοῖς ὀνόμασιν ἀντὶ τῶν πραγμάτων χρώμεθα ὡς συμβόλοις, τὸ συμβαῖνον ἐπὶ τῶν ὀνομάτων καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἡγούμεθα συμβαίνειν, καθάπερ ἐπὶ τῶν ψήφων τοῖς λογιζομένοις.

In Boethius' translation:

Nam quoniam non est ipsas res ferentes disputare, sed nominibus pro rebus utimur notis, *quod accidit in nominibus in rebus quoque arbitramur accidere*, velut in compotis ratiocinantibus.

Again, James' translation of the relevant clause is not available,¹⁷ and once more there is not an exact fit with Boethius' translation. The latter reads:

quod accidit in nominibus in rebus quoque arbitramur accidere

The commentator gives us:

arbitrantes idem contingere in terminis quod in rebus.

¹⁷ The second lemma is actually partly preserved in James' translation. See Aristoteles, *De sophisticis elenchis* 165a6–10 (fragmenta translationis Iacobi, ed. B. G. Dod, in *Aristoteles Latinus* 6, 2 (Leiden, 1975), 63: 'Nam quoniam non est ipsas res ferentes, sed nominibus pro rebus utimur ... velut in numeris ratiocinantibus.'

This is not very precise; among other things, we here find *terminis* instead of *nominibus*. The most important thing to notice, however, is that the citation found in our commentary is actually a sort of amalgam of the two lemmata, and so cannot plausibly be taken as an exact quotation of the text in any translation. Given this state of affairs, the fact that it does not reproduce Boethius' translation verbatim can hardly be taken to show that the author must have used a different translation. And the wording does, in fact, seem sufficiently close to Boethius' translation for it to be possible that this is the translation behind the reference.¹⁸ The upshot is that the evidence that Bottin presents for the claim that the commentary draws on James of Venice's translation is inconclusive at best, and so it does not give strong grounds for rejecting De Rijk's suggested dating of the commentary.¹⁹ This does not mean, of course, that that dating is correct and that Bottin was wrong to question it. A later date for the commentary has been proposed again more recently, albeit for different reasons.

In his previously mentioned 2013 article, Iukio Iwakuma first draws attention to the fact that one reference to Abelard is in the past tense, and on this basis argues for a date 'after Abelard left Paris is 1137, or, more probably after his death in 1142'. Secondly, Iwakuma notes that

¹⁸ Whether the commentator has a bad memory or merely intends to relate what he takes to be Aristotle's point, the fact that *nominum* becomes *nominum et verborum* (and *nominibus* becomes *terminis*) is perhaps not all that surprising. One, because it is not an unlikely interpretation of Aristotle's text to suppose that *nomen* here should be understood in a wide sense where it includes not just nouns but also verbs, that is to say, terms generally. Two, because the context in which the commentator (or Alberic before him) uses this reference is one where terms in general are at issue; it is larger discussion of whether the rule Aristotle gives at *Categories* 3.1b10–12 applies to terms alone, to things alone, or to both terms and things.

¹⁹ Bottin, 'Quelques discussions', 58 notes that there is another citation of the *Sophistical Refutations*. It turns out to appear in the same context as the other citation, only a few lines below on f. 9vb: 'Unde in sequentibus ipse: Omnis fallacia ex similitudine procedit.' The reference is, as Bottin also notes, to 169b2, which in Boethius' translation runs: 'Amplius fallacia quidem ex similitudine.' Again, there is not an exact fit, but it hardly shows (nor does Bottin claim that it does) that James of Venice's translation must have been used.

the commentary contains what he calls ‘local Italian colour’ in at least one passage. Assuming, presumably, that this ‘colour’ ultimately traces back to Alberic and his stay in Italy and is closely related to similar Italian references in other Alberic-related commentaries, most notably to the reference in a *Categories* commentary (C17) in ms Berlin Deutsche Staatsbibliothek lat. fol. 624, f. 75rb to a bishop by name of Gerard, whom De Rijk argued is to be identified as one Gerardus Crassus, bishop of Bologna from 1145 to 1165, Iwakuma claims that the text is ‘dated after 1145’.²⁰ Finally, Iwakuma notes that not only Abelard but also Alberic is on occasion referred to in the past tense, and this, he claims, indicates a date ‘after the death or retirement of master Alberic’.²¹

It is difficult at the present stage of research to assess the assumptions seemingly underlying Iwakuma’s point about the Italian references in this and other commentaries. As to his appeal to the use of preterite forms, this line of argument is perhaps not completely decisive either, but it seems, at least in the present context, to carry some weight. If nothing else, because it is one that De Rijk would presumably have accepted. As he puts it in the first volume of the *Logica Modernorum*:

It is often said that the verbal forms ‘dicebat’ and ‘dicit’ are reliable clues as to the date of works. This, however, is but partly true. The use of the preterite certainly implies that the person mentioned is no longer alive or no longer in function. Thus, in two references to Abailard in the *Summa* [*Sophisticorum Elenchorum*], the verb is in the preterite. Minio-Paluello is right in concluding from this that Abailard was either dead or at least did not count any longer in the Parisian schools. But from this it does not follow that the praesens ‘dicit’ points to a master still being alive.²²

It is not, unfortunately, known when Alberic died or retired, but if the

²⁰ For De Rijk’s discussion of this issue, see ‘Some New Evidence’, 30.

²¹ Iwakuma, ‘Alberic of Paris’, 29.

²² De Rijk, *Logica Modernorum* I, 83–84.

argument is accepted, then the commentary in its transmitted state may well date several decades later than De Rijk first estimated.

Nothing in the part of the commentary edited below appears to settle the matter one way or the other. The sole reference to a named master it contains does, however, make plain the correctness of Iwakuma's observation that Alberic's teachings are on occasion referred to in the past tense.

Ad hoc dicimus quod Plato pro nullo inconvenienti habebat si idem contineretur sub diversis praedicamentis, et etiam Aristoteles hoc idem videtur velle ubi ait 'non est inconveniens si eadem contineantur sub diversis praedicamentis'. Istud capitulum diversi diverso modo exponunt. Magister enim Albericus tenuit quod idem esset sub diversis praedicamentis, ut disciplina, et postea negavit dicens quod impossibile est. (f. 30vb)

Apparently, Alberic at one point held that one and the same item may fall into several categories, but later changed his mind and insisted that the categories are mutually exclusive.²³ One cannot help but be reminded of John of Salisbury's story, cited earlier, about how Alberic 'departed for Bologna, where he "unlearned" what he had formerly taught; and subsequently, on returning, "untaught" it', but since John gives no specifics, it is hard to know what Alberic's Bolognese change of mind consisted in or amounted to or if there is any connection to the reported volte-face re-

²³ The text in fact occurs as (part of) text number 13.40 in Iwakuma's previously mentioned collection of references (see note 11 above) and should be added to the past tense references to Alberic that Iwakuma points to in 'Alberic of Paris', 29. The philosophical point at issue is closely connected, as the context also makes clear, to Aristotle's discussion of overlap between the category of quality and the category of relation at the end of *Categories* 8 (11a20–38). This might lead one to hope that further information would emerge in the comments on that section, but, curiously, the commentator seems to skip it entirely. No discussion of it is, at least as far as I can see, found in the manuscript at the point where one would expect it.

garding the mutual exclusivity of the categories.²⁴ Still, there seems to be two consecutive stages of thought involved, both of which are referred to in the past tense.

In sum, the safest conclusion to draw from all this would seem to be that at the present stage of research it is hardly possible to assign a precise date to the commentary transmitted in our manuscript. De Rijk's estimate that it dates from the late 1130s cannot be rejected outright on the grounds that the commentator (or his source) is using James of Venice's translation of Aristotle's *Sophistical Refutations*, for it is unclear from the evidence so far adduced that this translation is in fact being used. But there are other indications that the date could well be a decade or more later, most notably the past-tense references to Alberic.

Format

The commentary (at least in the part edited below) is of a sort that blends bits of literal exposition of Aristotle's text with longer, more free-standing discussions of the claims he appears to make. These discussions often take the form of one or more counterarguments against Aristotle, introduced, for example, by the verb '*opponitur*', followed by an attempt to resolve the problem (*solutio*), sometimes with further arguments against the suggested solution and a response to them. An important 'participant' in these discussions is Boethius, whose interpretation of a given passage is often scrutinized in the same manner. For example:

7b15. VIDENTUR AUTEM relativa SIMUL ESSE NATURA.

Et hoc probat Boethius in commento, quia posita se ponunt
et destructa se destruunt.

²⁴ Indeed, it is hard to tell how well-informed about the specifics John was. It is clear that he did not himself hear Alberic lecture upon his return from Bologna, for he explicitly leaves it to those who did to say whether the change had been for the better — 'Let them judge', he says, 'who heard his lectures both before his departure and after his return.' See John of Salisbury, *Metalogicon* II, 10, trans. McGarry, 97.

Opponitur Boethio: Verum alicuius propositionis et ipsam esse veram posita se ponunt et destructa se destruunt; ergo sunt simul natura. Probo quod non, quia unum est causa alterius.

Item, individuum quod subicitur cum agitur de isto generalissimo *substantia* et illud generalissimum posita se ponunt et destructa se destruunt; ergo sunt simul natura. Improbo: Hoc generalissimum *substantia* est prius illo, quia est prius omni sua specie; ergo non sunt simul natura.

Ad hoc dicimus quia Boethius non posuit sufficientem descriptionem sed quandam assignationem, quia hoc dimisit, scilicet: ‘ita quod unum <non> est causa alterius’.

Item, opponitur: Ista relativa sunt simul natura, pater et filius. Probo quod non: Non dicuntur ad convertentiam secundum naturam, quia ad placitum; ergo non sunt simul natura.

Non sequitur. Fallo: Istud verum, scilicet omnem hominem esse animal, non dicitur secundum naturam; ergo non est naturaliter.

The example also illustrates another recurrent feature of the commentary, namely the instantia-type arguments introduced by the verb ‘fallo’.²⁵

Besides such discussions of Aristotle’s text and the interpretations and views of Boethius and other anonymous commentators (*quidam*), there are also stretches of more independent teachings on the category of *aliquid*. According to the author’s overall interpretation of chapter 7, Aristotle doesn’t really start to present his own doctrine until 8a13 where he raises the question whether no substance is said to be relative, and at this point the commentator introduces a long discussion of what he subsequently refers to as ‘the things that are necessary for the understanding of this category’ (*necessaria ad evidentiam huius generis ad aliquid*). Philo-

²⁵ Spruyt, ‘Twelfth-Century Glosses’, 345; Marenbon, ‘Tradition’, 161.

sophically speaking, this discussion is probably the most interesting part of the edition below.²⁶

Finally, it should be noted that whereas in other parts of the commentary the views of Abelard and Alberic are frequently explicitly mentioned, there is in the comments on chapter 7 only the single above-mentioned explicit reference to Alberic, and besides Boethius's commentary on the *Categories*, which plays an important role, not many other authoritative texts are cited; other than what appears to be a reference to Boethius's *De trinitate*, all other references are to 'some people' (*quidam* etc.), who for the most part remain unidentified.

Ratio edendi

The transcription was made from scans of a black and white microfilm copy of the manuscript. As the part of the manuscript concerned is quite legible, there are only a few uncertain readings, and only one passage has had to be put in cruces. Unsurprisingly, emendations have had to be made, and in several cases I have adopted those suggested by Joke Spruyt in her discussion of select parts of the text.²⁷

As usual, I have standardized the orthography and imposed my own punctuation and paragraphing. I have also broken up the exposition into eight sections to make it easier for readers to orient themselves. The sections are the following:

1. Brief introductory remarks
2. Comments on 6a36. Aristotle's first definition
3. Comments on 6b15. The property of admitting of contraries
4. Comments on 6b20. The property of admitting of more and less

²⁶ Unfortunately, it receives only cursory treatment in Spruyt's discussion of the commentary; see Spruyt, 'Twelfth-Century Glosses', 344–45. I hope to discuss it in detail in another context.

²⁷ See the footnotes to Spruyt, 'Twelfth-Century Glosses', 329–345.

5. Comments on 6b28. The property of being said convertibly
6. Comments on 7b15. The property of being simultaneous in nature
7. Comments on 8a13. Aristotle's second definition
8. Comments on 8a35. The proper property of definite knowledge

At the beginning of each section apart from the first, I have given a reference to the Bekker edition of Aristotle indicating which part of the text is being commented on, and Aristotelian lemmata have been put in SMALL CAPITALS.

**Anonymus Patavinus
in *Praedicamenta* Aristotelis
cap. de ad aliquid**

Praemissis substantiae et quantitatis praedicamentis, praedicamentum ad aliquid Aristoteles tractare ingreditur. Tractat autem hoc modo. Prius ponit Platonicam definitionem secundum quam quaedam videbantur esse ad aliquid quae in rei veritate non sunt, secundo loco ponit diversa exempla secundum eiusdem definitionem, tertio diversas proprietates secundum eandem definitionem, quarto subiungit suam definitionem et destruit Platonicam sententiam, quinto diversas proprietates donec perveniat ad illud proprie proprium quod convenit omnibus relativis et solis, et sic finit tractatum hunc. 30va

10 Sed antequam ad litteram veniamus, distinguendae sunt diversae significationes horum vocabulorum, scilicet 'relativa' et 'relationes'. Hoc vocabulum 'relativa' accipitur in designatione praedicatorum quae sumuntur a relationibus, unde dicitur 'pater et filius sunt relativa'; et tunc proprie accipitur. Accipitur et in designatione eorundem et relationum a quibus sumuntur, unde dicitur 'pater et filius, dominus et servus, paternitas et filiatio, dominium et servitus sunt <relativa'; et tunc improprie.

15 Similiter, hoc vocabulum > 'relationes' accipitur dupliciter. Accipitur enim in designatione relationum a quibus sumuntur praedicata, unde dicitur 'paternitas et filiatio sunt relationes'; et tunc proprie. Ponitur etiam in designatione eorundem et praedicatorum quae sumuntur ab eis, unde dicitur 'paternitas et filiatio, pater et filius sunt relationes'; et tunc improprie. Nunc ad litteram veniamus.

6a36. AD ALIQUID VERO TALIA DICUNTUR QUAECUMQUE HOC IPSUM QUOD SUNT ALIORUM DICUNTUR VEL QUOMODOLIBET ALITER AD ALIUD.

25 **Oppositio:** Haec locutio est vera vel falsa; sed non est vera; ergo est falsa. Aristoteles ponit eam falsam; sed ponendo eam falsam, intelligit falsum; ergo dicit falsum; ergo mentitur Aristoteles in suo libro, quod est

1 quantitatis] quanti *P*   12 relativa] relativum *P*

inconueniens.

Solutio: Dicimus quod Aristoteles non intellexit per eam falsum, quia ipse intellexit secundum intellectum Platonis, qui verus fuit.

Sed probatur quod ille fuit falsus, quia nisi ille intellectus fuisset falsus, non esset reprobatus ab Aristotele. 5

Ad hoc dicimus quod Aristoteles non reprobavit eius intellectum sed verba, quibus concessis sequitur inconueniens, scilicet quod multae substantiae sint ad aliquid. Plato enim ita large accepit ad aliquid, id est quaecumque dicuntur in respectu.

Vel possum dicere quod Plato dixit falsum, Aristoteles vero dixit verum; et Aristoteles non posuit illa verba quae Plato. Plato namque dixit 'ad aliquid sunt etc.', Aristoteles vero 'ad aliquid dicuntur etc.', id est ita est in usu quod talia dicantur ad aliquid. 10

AD ALIQUID VERO TALIA DICUNTUR etc. Super hoc locum dicit Boethius quod Aristoteles ideo posuit istud vocabulum plurale 'dicuntur', quia nullo 15
30vb relatum dicitur simpliciter vel intelligitur; | quia cum dico vel intelligo 'dominus', non intelligo vel dico ipsum simpliciter, nam statim intelligo 'habens servum', quia iste terminus 'dominus' tantum valet quantum iste 'habens servum'.

QUAECUMQUE HOC IPSUM QUOD SUNT ALIORUM DICUNTUR ESSE, id est 20
quibuscumque est tale esse quod dicantur respectu alterius, et per hoc innuit convertentiam quae fit per genitivum, ut duplum dimidii duplum, VEL QUOMODOLIBET ALITER AD ALIUD, per hoc demonstrat convertentias quae fiunt per dativum, ut simile simili simile, sive per ablativum, ut sensibile sensu sensibile, sive per accusativum, ut magnum ad aliquid dicitur 25
magnum.

Nullum relatum dicitur sine respectu alterius.

Probatio contra: Simile est relatum et dicitur sine respectu alterius,

14–16 Boeth. *in Cat.* 217a–b

15 plurale] *coni. Spruyt* : plurare *P* 17 non] *coni. Spruyt* : modo *ut v. P* nam
statim] *instatim P* 18 habens servum] *dominus servum P* : dominus servi *coni.*
Spruyt tantum] *lectio incerta P* 25 aliquid] *magnum add. P*

quia cum dico ‘simile simili simile’, non dico respectu alterius, quia idem relativum significatur per hos terminos, scilicet ‘simile’ ‘simili’.

Ad hoc dicimus quod haec littera sic est exponenda: QUAE CUMQUE HOC IPSUM etc., id est quibuscumque est tale esse quod dicitur respectu alterius relativi; vel quod convenit alicui respectu alterius sed non relativi sed
5 alterius rei, quia cum dicitur ‘istud convenit ei respectu alterius’, id est respectu illius cuius est simile. Eadem est oppositio de ‘dissimile’, ‘aequale’ et ‘inaequale’ et huiusmodi, et eadem solutio.

Item, secundum Platoniam sententiam ista sunt ad aliquid, scilicet
10 affectus, habitus, disciplina et positio.

Sed probatur quod non: Tria illorum, scilicet affectus, habitus, disciplina, sunt qualitates, quartum est genus generalissimum per se; ergo non sunt ad aliquid.

Item, haec tria continentur sub hoc praedicamento *qualitas*, scilicet
15 affectus, habitus et disciplina, et quartum est genus generalissimum per se, scilicet positio; ergo non sunt sub praedicamento ad aliquid.

Item, omnia praedicamenta sunt opposita; ergo non praedicantur de eodem.

Ad hoc dicimus quod Plato pro nullo inconvenienti habebat si idem
20 contineretur sub diversis praedicamentis, et etiam Aristoteles hoc idem videtur velle ubi ait ‘non est inconveniens si eadem contineantur sub diversis praedicamentis’. Istud capitulum diversi diverso modo exponunt. Magister enim Albericus tenuit quod idem esset sub diversis praedicamentis, ut disciplina, et postea negavit dicens quod impossibile est.

Postea subiungit: HAEC ENIM OMNIA QUAE DICTA SUNT HOC IPSUM
25 QUOD SUNT ALIORUM DICUNTUR, id est convertuntur per genitivum; VEL QUOMODOLIBET ALITER AD ALIUD, UT MONS MAGNUS DICITUR AD ALIUM MONTEM, id est haec convertuntur per alios casus, ut superius demonstratum est.

20–22 Arist. *Cat.* 8.11a37–38

11 sed] scilicet *P*   23 albericus] *fort. + unum vocabulum P*   27 dicitur] istud *add. a.c. P*

Ad destructionem Platonicae sententiae Aristoteles addit: EST AUTEM ET ACCUBITUS ET STATIO ET SESSIO POSITIONES; POSITIO VERO AD ALIQUID EST; et extra omittit conclusionem: ergo ista sunt ad aliquid; sed non sunt; ergo nec positio, quia in quocumque praedicamento est genus aliquod, et
 31ra semper | sunt ipsae species. 5

Ad maiorem confusionem suae sententiae addit: IACERE AUTEM ET STARE <ET> SEDERE NON SUNT POSITIONES, sed sumpta a positionibus. His verbis tria notantur.

Unum est quia sumpta non sunt ad aliquid, quod certum est, nec proprietates a quibus sumuntur, ergo nec genus illarum proprietatum, et sic positio non est <ad> aliquid. 10

Secundum est quod error illorum destruitur qui dicunt quod ‘album’ et ‘albedo’, ‘stare’ et ‘statio’ <‘sedere’ et> ‘sessio’ et huiusmodi idem significant. Aristoteles enim cum dixit ‘stare et sedere non sunt positiones sed denominative sumpta a positionibus’, et ipse loquitur de aliquibus. Ergo vel de proprietatibus a quibus sumuntur; sed dicere quod positio a positione sumatur absurdum est. Vel loquitur de rebus in quibus sunt illae proprietates; sed si <hoc> concederetur, posset probari quod res quae sunt subiectae essent contrariae. Et cum de singularibus non loquatur, ergo loquitur de quibusdam aliis quae significantur ab illis; ergo non significant idem. 15 20

Tertium est de eo quod dicit Aristoteles quod iacere sumitur denominative ab accubitu. Sed probatio quod non: non conveniunt in principio; ergo non sumitur denominative ab eo.

Ad hoc dicimus quod in Graeco nomina illius universalis et proprietatis conveniunt in principio, sed Boethius, eius fidus interpret, expressit verba sua per interpretationem. 25

12–14 Cf., e.g., *Notae Dunelmenses* III, f. 94vb

2 positiones] positio P   3 omittit] lectio incerta P   13 ‘sedere’ et] inser. Spruyt
 20 illis] fere unam litteram quam legere nequeo add. sed canc. ut v. P   25 nomina]
 conl. Spruyt : nomen P

6b15. Positis exemplis secundum Platonis sententiam, secundum eandem investigat multas proprietates huius universalis *ad aliquid*, dicens: INEST AUTEM CONTRARIETAS IN RELATIONE, UT VIRTUS VITIO CUM SIT CONTRARIUM, UTRUMQUE eorum AD ALIQUID EST; dicuntur namque in respectu.
 5 Potest enim dici virtus studiosae rei virtus et res studiosa virtute studiosa. Item, vitium vitiosae rei vitium et res vitiosa vitio vitiosa.

Super hunc locum dicit Boethius: Mirum est cum Aristoteles sit collocans ista, scilicet virtus et vitium, sub praedicamento qualitatis, quod connumeret ea inter relativa. Ad hoc ipsemet dicit quod eadem diversis
 10 respectibus in diversis praedicamentis collocari possunt, sicut Socrates in eo quod est Socrates est substantia, in eo vero quod est pater est ad aliquid.

Opponitur istis verbis: ‘Socrates in eo quod est pater est ad aliquid’; ergo est ad aliquid; ergo istud universale *ad aliquid* praedicatur de eo. Sed probo quod non: Omnes partes eius per quas sufficienter illud dividitur et partes illarum partium donec perveniatur ad individua removentur
 15 ab eo; ergo illud universale non praedicatur de eo. Item, nulla pars eius praedicatur de eo; ergo nec illud universale.

Ad hoc dicimus quod auctoritas est determinanda. Cum dixit Boethius ‘Socrates in eo quod est pater est ad aliquid’, sic intellexit: id est habet
 20 relationem in se ut in subiecto. Sed veraciter demonstratur relationem esse in eo ut in subiecto, veluti cum dicitur ‘Socrates est albus, | ergo est 31rb
 quale’, non demonstro quod illa species, scilicet *quale*, quae sufficienter cum alio dividit hoc generalissimum *qualitas* cum dico ‘qualitatum alia est qualis, alia qualitas’, quod praedicatur de Socrate, sed demonstro qualitatem esse in Socrate ut in subiecto.
 25

6b20. VIDETUR AUTEM MAGIS ET MINUS RELATIVA SUSCIPERE, sicut simile et dissimile, aequale et inaequale; NON OMNIA RELATIVA SUSCIPUNT MAGIS ET MINUS, ut duplum.

7–11 Boeth. *in Cat.* 220d

2 investigat] distinguit *prius scr. sed canc. P*   14 quas] quae *P*   19 socrates] *lectio incerta P*   20 sed] vel *P*   22 non] nunc *P*

Opponitur Boethio promoventi hanc quaestionem an aequale et inaequale suscipiant magis et minus. Probatio quod non: Aequale et inaequale est proprie proprium quantitati; sed nulla quantitas suscipit magis et minus; ergo hoc non suscipit magis et minus.

Solutio: Non sequitur. Dicit enim Boethius: Nulla quantitas est suum proprium, sicut nulla substantia est suum proprium. Et per hoc dat intelligere quod nullum proprium quantitati est quantitas, et modo non sequitur si quantitas non suscipit magis et minus, quod istud proprium suum *aequale et inaequale* non suscipiat magis et minus. Et fallo simili: Suscipere contraria est proprie proprium substantiae; sed nulla substantia est qualitas; ergo suscipere non est qualitas.

6b28. Positis diversis proprietatibus ad aliquid, ultimum ponit illam quae omnibus relativis secundum Platonis sententiam convenit, quae talis est: OMNIA AUTEM RELATIVA DICUNTUR AD CONVERTENTIAM.

<***> ut pater et filius; ergo sunt relativa.

Ad hoc dicimus quoniam auctoritas sic est exponenda: OMNIA RELATIVA DICUNTUR AD CONVERTENTIAM, id est intellectus significatorum aliorum vocabulorum dicuntur respectu significatorum aliorum vocabulorum.

Item, opponitur: Probo quod hoc non convenit omnibus relativis quia non huic generalissimo *ad aliquid*; ergo non omnibus quae sunt in illo praedicamento.

Item, non convenit istius speciebus, scilicet *paternitas* et *filiatio*, quia non potest dici ‘paternitas est filiationis paternitas’; nec convenit individuis ut huic paternitati; ergo non convenit omnibus.

Ad hoc dicunt quidam quod omnibus convenit praeter generibus et speciebus et individuis.

Sed item opponitur: Pater Socrates est in praedicamento ad aliquid et non convenit ei, quia non potest dici ad convertentiam; ergo non convenit

5–6 Boeth. *in Cat.* 222a–b

7 modo] *lectio incerta P* 28 opponitur] *lectio incerta*

omnibus aliis.

Istis obiectionibus sic est respondendum: ‘Hoc generalissimum *ad aliquid* non dicitur ad convertentiam; ergo non convenit omnibus relativis.’ Dicimus quod illud non est relativum. Vel aliter: Ipse intellexit de omnibus
5 aliis eo excepto.

De hoc quod dicebatur ‘non convenit speciebus ut paternitati’: Falsum, quia competens est convertentia cum dicitur ‘paternitas filiationis paternitas’. De individuis non est oppositio, quia ipse intellexit de praedicamentalibus.

10 Item, dicimus quod Socrates non est relativum.

Rursus aliter probatur quod non convenit omnibus, quia non huic, scilicet *simile*, quia non dicitur cum aliquo. Dicimus quia dici ad convertentiam dicitur vel quando relativa referuntur inter se, | ut pater et filius, vel quando conveniunt alicui respectu alterius ita quod diversitas casuum demonstratur, ut dissimile et simile; demonstratur enim cum dicitur
15 ‘dissimile dissimili dissimile’.

Sed quia illa quae erant relativa secundum Platoniam sententiam non videbantur omnia dici ad convertentiam, idcirco subiungit: AT VERO ALIQUOTIENS NON VIDEBITUR CONVERTI NISI CONVENIENTER AD ID QUOD DICITUR ASSIGNETUR, UT ALA SI ASSIGNETUR AVIS NON CONVERTITUR, UT SIT
20 AVIS ALAE (6b36); non enim convenienter dicitur ala avis ala, quia multae alae sunt quae non sunt avium. Sed si quis ita assignet ‘ala alatae rei ala’ vel ‘alata res ala alata’, convenienter assignatur.

ALIQUOTIENS VERO LICET FINGERE NOMINA et verba, UT REMUS NAVIS
25 REMUS SI ASSIGNETUR, NON ERIT CONVENIENS ASSIGNATIO; SUNT ENIM NAVES quae remos non habent; sed si quis ita assignet, convenienter fecerit: ‘remus remiti remus’, ‘remitum remo remitum’.

SIMILITER de capite. Non est enim conveniens si quis ita dicat: ‘animal capitis animal’; MULTA ENIM SUNT ANIMALIA CAPITA NON HABENTIA.

15 ut] vel P   20 sit] si P   26 fecerit] lectio incerta P   28 dicat] dicant P

7b15. VIDENTUR AUTEM relativa SIMUL ESSE NATURA.

Et hoc probat Boethius in commento, quia posita se ponunt et destructa se destruunt.

Opponitur Boethio: Verum alicuius propositionis et ipsam esse veram posita se ponunt et destructa se destruunt; ergo sunt simul natura. Probo quod non, quia unum est causa alterius. 5

Item, individuum quod subicitur cum agitur de isto generalissimo *substantia* et illud generalissimum posita se ponunt et destructa se destruunt; ergo sunt simul natura. Improbo: Hoc generalissimum *substantia* est prius illo, quia est prius omni sua specie; ergo non sunt simul natura. 10

Ad hoc dicimus quia Boethius non posuit sufficientem descriptionem sed quandam assignationem, quia hoc dimisit, scilicet: 'ita quod unum <non> est causa alterius'.

Item, opponitur: Ista relativa sunt simul natura, pater et filius. Probo quod non: Non dicuntur ad convertentiam secundum naturam, quia ad placitum; ergo non sunt simul natura. 15

Non sequitur. Fallo: Istud verum, scilicet omnem hominem esse animal, non dicitur secundum naturam; ergo non est naturaliter.

Nunc videndum est quibus relativis conveniat simul esse natura. Dicimus quod omnibus generibus et speciebus istius praedicamenti praeter huic generalissimo *ad aliquid* et omnibus individuis sub eis contentis et aliis quae proprie dicuntur relativa inter se, ut pater et filius, convenit, aliis vero non. | Sed tamen quidam dicunt quod convenit talibus universalibus ut *pater Platonis* et *filius Socratis*, quod falsum est. 20

Posuit Aristoteles superius quandam proprietatem relativorum quae non convenit omnibus quae sunt relativa secundum Platonis sententiam, scilicet simul esse natura non convenit istis, scilicet *scibile* et *scientia*; ergo non omnibus. Quod istis non conveniat, probo quia unum est prius al-

2-3 Boeth. *in Cat.* 228c-d.

4 opponitur] opponit *P* boethio] *lectio incerta (comp. bo habet P)* 7 agitur] agit *P* 14 opponitur] opponit *P* 24 platonis] *vel plato (comp. pla habet P)* socratis] *vel socrates (comp. so habet P)*

tero. Quod unum sit prius altero, probat sic: IN multis enim REBUS SUBSISTENTIBUS SCIENTIA ACCIPIMUS, id est multae res existunt antequam de eis habeatur scientia.

Deinde subiungit: IN PAUCIS VERO VEL NULLIS HOC QUIS REPERIET SIMUL CUM SCIBILI SCIENTIAM ESSE. Super hunc locum Boethius promovet quandam quaestionem, dicens: Propterea dixit Aristotelis ‘in paucis’ quia in quibusdam videtur inveniri sicut in chimaera et in hircocervo et in talibus, quia illa simul sunt et scientia illorum, quia ex quo fingitur chimaera esse, et scientia illius.

Quod scientia chimaerae sit, probo: De ea habetur scientia quia scitur quod est opinabilis et non est substantia nec accidens; ergo aliqua scientia habetur de chimaera. Item, scitur chimaeram non esse; ergo scitur de chimaera vel de alio vel de illo et alio; sed non de alio; ergo de chimaera; et sic scientia chimaerae est.

Sed quia Boethius istud quod dixerat non asserebat, destruit quod scientia chimaerae non est, dicens: Scientia illarum rerum quae in rei veritate non sunt non est; ergo nec scientia chimaerae est. Et ex his verbis talis potest formari syllogismus, scilicet: Scientia est comprehensio veritatis rerum quae sunt; sed scientia chimaerae non est comprehensio etc.; ergo scientia chimaerae non est. Unde dicit Boethius: quia Aristoteles dixit ‘in paucis’ et hoc erat falsum, ideo subiunxit ‘vel nullis’, quod verum est.

Probo quod scientia hominum qui praeterierunt vel eorum qui futuri sunt non est scientia, quia non est comprehensio veritatis eorum quae sunt.

Dicimus quod auctoritas sic est determinanda: ‘Scientia est comprehensio etc.’, id est scientia est comprehensio veritatis eorum quae sunt vel quae fuerunt vel quae futura sunt.

Quod scibile sit prius scientia probat Aristoteles: SCIBILE SUBLATUM AUFERT SCIENTIAM, SCIENTIA VERO NON AUFERT SCIBILE. Quod scibile su-

5–9 Boeth. *in Cat.* 229b–d   15–22 Boeth. *in Cat.* 229c–d

1–2 subsistentibus] existentibus *a.c. P*   10 quia] quod *P*

blatum auferat scientiam probat: SI SCIBILE NON est, SCIENTIA NON EST; sed non convertitur; ergo scibile sublatum aufert scientiam, sicut si duo sunt, et unum est, sed si unum non est, nec duo sunt. Postea ponit exemplum: UT CIRCULI QUADRATURA SI, id est licet, scientia SIT SCIBILE, SCIENTIA EIUS NON EST, quia, ut ait Boethius, in tempore Aristotelis non erat illa scientia percepta sed postea fuit a quibusdam discussa. 5

Item, probat alio argumento Aristoteles quod scibile est prius scientia, dicens: SUBLATO ANIMALI aufertur SCIENTIA, SCIBILIVM VERO PLURIMA 32ra REMANENT. Conclusionem dimittit. Ex | istis duabus propositionibus possunt fieri duo syllogismi, unus categoricus et alius hypotheticus, sub certis regulis. Categoricus sic: Destructo animali destruitur scientia; sed non destructo animali destruitur scibile; ergo non destructa scientia destruitur scibile. Regula: Si aliquid destruit aliud, et destruens non destruit tertium, secundum non destruit tertium. Hypotheticus vero sic: Si non est animal, non est scientia; sed non est verum quod si non est animal, non sit scibile; ergo non est verum quod si non est scientia, non sit scibile. Regula: Si aliquid infert aliud, quicquid sequitur ad consequens, et ad antecedens. 10 15

Hic videtur sibimet contrarius Aristoteles. Dicens enim alibi 'scientia est in anima ut in subiecto', hic vero dicit 'perempto animali perimitur scientia'. 20

Probo esse falsum: Perempto animali remanet scientia in anima, quia †a...a† cognitio collata ei a creatore in creatione, quia sunt caelestes spiritus; ergo perempto animali remanet scientia. Vel sic: Perempto animali remanet quod naturaliter est in anima; sed scientia naturaliter est in anima; ergo scientia remanet; ergo falsum quod Aristoteles dixit. 25

Ad hoc dicimus quod Aristoteles cum dixit 'scientia est in anima ut in subiecto', intellexit de scientia quae confertur ei in creatione; cum vero dixit 'perempto animali perimitur scientia', intellexit de illa quae convenit per applicationem subiecti.

5–6 Boeth. *in Cat.* 231b   18–19 Arist. *Cat.* 2.1b1–2

3 sed] *lectio incerta*   9 ex] *iter. ut v. P*   17 aliud] *ex aliquid corr. ut v. P*   22 creatione] *creationem P*

Adhuc Aristoteles probat <quod> quaedam quae videbantur relativa secundum Platonis sententiam non sunt simul natura, sicut sensus et sensibile, scilicet tale quod potest sentiri, dicens: SIMILITER AUTEM HIS SE HABENT ET EA QUAE DE SENSU SUNT, id est sicut praedicta non sunt simul
 5 natura, sic et ea quae de sensu sunt, id est hoc relativum *sensus* et istud *sensibile*.

Et hoc probat: SENSIBILE ENIM PRIUS est sensu, quia SENSIBILE INTE-
 REMPTUM SIMUL PERIMIT et SENSUM, SENSUS vero NON PERIMIT SENSIBILE.
 Et ad hoc probandum, scilicet quod sensibile perimat sensum, sed non
 10 convertitur, Aristoteles facit duos syllogismos, quos ponit distorte et inor-
 dinate, quia prius ponit probationem assumptionis, secundo proposi-
 tionem, tertio ipsius probationem, quarto assumptionem, quinto conclu-
 sionem; nos autem syllogisticam dispositionem facimus. Probo: Si non est
 sensibile, non est sensus. Si non est sensibile, non est corpus (omne enim
 15 corpus sensibile est); et si non est corpus, non est sensus (quia omnis sen-
 sus | in corpore est et non habet esse praeter corpus), sed non convertitur; 32rb
 ergo si non est sensibile, non est sensus, sed non convertitur.

Nunc veniamus ad verba Aristotelis. Dicit Aristoteles: Probo quod si
 non est sensibile, non est corpus: SENSUS IN CORPORE ET CIRCA CORPUS
 20 SUNT etc. Probatio istius assumptionis: Si non est corpus, non est sensus.

Sed probo hac ratione quod si non est corpus, non est anima, quia
 anima in corpore et circa corpus est.

Ad hoc dicimus quod Aristoteles sic intellexit: Sensus est in corpore,
 id est est in eo ut in subiecto, et circa corpus, <id est> non habet esse extra
 25 corpus.

Probo quod habet esse extra corpus: Est in anima, quia visus; anima
 enim videt.

Ad hoc dicimus quod impropria est haec locutio cum dicitur ‘visus est
 in anima’, et est sensus: id est exercetur per animam.

2-3 sensus et sensibile] sensibile et sensus !P 4 id est] hoc rela *add. a.c. P* 15
 sensus] sensibile P 16 esse] rem P 17 sensus] corpus P 22 anima] *s.l. P*

Postea subiungit: SENSIBILI enim PEREMPTO perimitur CORPUS. Et hoc probat: SENSIBILE ENIM CORPUS EST.

Sed hac ratione probo quod si non est album, non est homo; homo enim est albus.

Sed dicimus quod Aristoteles eam intellexit universalem, et est sensus: 5
Omne corpus est sensibile.

Adhuc probo inconueniens: Omnis scholaris existens in his scholis est sedens in his scholis; ergo si non sedet in his scholis, non est scholaris existens in his scholis.

Dicimus quod non est simile de levibus accidentibus et substantialibus. 10

Postea addit: CUM AUTEM CORPUS NON SIT, PERIMITUR SENSUS, QUARE SIMUL PERIMIT SENSIBILE SENSUM; SENSUS VERO SENSIBILE SIMUL NON PERIMIT. Et hoc probat Aristoteles sic: PEREMPTO ANIMALI perimitur SENSUS, id est si non est animal, non est sensus, SENSIBILE VERO ERIT, id est non est verum quod si animal non est, quod sensibile non sit. Regula: Si aliquid destruens destruit aliud, quicquid non destruit destruens non destruit destructum. 15

Adhuc probat quod sensibile est prius sensu, dicens: AMPLIUS SENSUS QUIDEM CUM SENSATO SIMUL FIT; SIMUL ENIM ANIMAL FIT ET SENSUS (simul enim animal et sensatum fit); ergo sensus et sensatum simul fiunt. Regula: 20
Si aliqua duo simul sunt natura, quicquid non est simul natura cum aliquo <eorum> non est simul natura cum alio.

Quod sensibile sit antequam esset sensatum probat: IGNIS ENIM ET AQUA ET HUIUSMODI EX QUIBUS CONSTAT IPSUM ANIMAL ANTE SUNT QUAM SIT OMNINO; QUARE PRIUS QUAM SENSUS SENSIBILE ESSE VIDETUR. 25

Istis verbis videtur Aristoteles innuere quod elementa sint sensibilia.

32va Sed probatur contra: Nullum elementum est corpus; ergo nullum elementum est sensibile. Item, nullum elementum corporeo sensu percipitur; ergo nullum elementum est sensibile.

10 et substantialibus] a su haec alia ut v. P 14 est²] sensus add. a.c. P 15 quod²] est add. a.c. P 21 aliqua] lectio incerta P

Ad hoc dicimus quod omne elementum est corpus, et hoc asserit Boethius in commento.

Item, nullum elementum corporeo sensu percipitur.

Dicimus quod falsum est, immo percipitur gustu, odoratu et tactu, et haec cum illorum qualitates percipiuntur.

Sed quia, ut ait Boethius, quorundam erat sententia quod omnia relativa <sunt> simul natura, ideo obiectiones quorundam inducit, et maxime Porphyrii, quibus videtur posse probari quod ista relativa, scilicet scientia et scibile, sensus et sensibile, sint simul natura; et quod de istis est de quibus minus videtur, sicut Aristoteles probavit, intelligatur de aliis.

Probat sic Porphyrius quod scientia et scibile sunt simul natura: Si scientia non est, res quidem in sua natura est, sed non est scibilis, quia nulla scientia est qua res possit comprehendi; ergo non potest sciri; sed si non potest sciri, non est scibilis; ergo si scientia non est, scibile non est.

Sed ad maiorem probationem inducit talem rationem, scilicet quod scientia non est referenda ad scientem nec sensus ad sentientem, quia quamvis sentiens et sciens non sint, tamen scientia et sensus sunt in rerum natura.

Sed quia istam sententiam non tenemus, Porphyrius sic opponimus: Probo quod si sciens non est, non est scientia, quia non est res per se existens, quod patet, nec res per se non existens, quia non est adiacens praedicatum, quod patet, nec proprietas existens in subiecto, quia non in sciente cum non sit, nec in alio, quod certum est; ergo non est aliquo modo. Sed tamen nihil dicimus contra Porphyrium, quia Porphyrius hanc obiectionem fecit non omnino ut hanc sententiam teneret, et Boethius eam retulit. Quod vero de scientia probavimus, illud idem de sensu probari potest.

8a13. Aristoteles autem sententiam Platonis destruens, eam latenter, quia Plato eius doctor, destruit. Sed quoniam Aristoteles quasi ex novo istud

1–2 Boeth. *in Cat.* 233a   6–9 Boeth. *in Cat.* 233b

9 sensibile] scibile *a.c. P*   12 quidem] *lectio incerta P*   13 qua] quae *P*   25 omnino] *lectio incerta P*

praedicamentum incipit, idcirco secundum eius sententiam istius generalissimi primum definitionem ponamus: AD ALIQUID SUNT QUIBUS EST HOC IPSUM ESSE AD ALIQUID QUODAMMODO SE HABERE (8a31). Exponit Boethius: AD ALIQUID SUNT etc.: Illa sunt ad aliquid quae habent suum esse ex relatione. Et notandum est quod haec definitio competentior est prima, quia in illa ponitur ‘dicuntur’, in ista vero ‘sunt’, et convenit solis relativis et omnibus. 5

Sic definitur, sed sic dividitur: Ad aliquid aliud est universale, aliud singulare. Item: Ad aliquid aliud est relatio, aliud est relativum. Haec divisio similiter est generis in species. Relatio est res in subiecto existens cuius esse existit ex re|spectu. 10
32vb

Hic fit quaedam obiectio: Relativum sumitur denominative a relatione ut pater a paternitate, et paternitas est pars relationis; ergo pater est pars relativi; ergo cum iste sit pater, est relativus.

Solutio: Dicimus quod non sumitur denominative a relatione, sed sumptum eius praedicatur de aliquo, ut cum dico ‘iste habet in se relationem ut formam’. 15

Item, dividitur aliter: Ad aliquid aliud est superpositio, aliud suppositio. Et est divisio generis in species. Suppositio est tale <ad> aliquid per cuius assignationem demonstratur aliquid supponi alii, ut filiatio, servitus et similia. 20

Et aliter dividitur ad aliquid, quia aliud relatio, aliud relativum. Relatio est proprietas in subiecto existens, quod habet existere ex relatione, id est dici sine respectu. Relativum, id est sumptum quod habet dici in respectu.

Opponitur: Relativum est sumptum a relatione (verum); sed paternitas est pars relationis; ergo pater est pars relativi; ergo de quocumque praedicatur pater, et relativum. 25

Ad hoc respondemus quod relativum licet videatur quod habeat se et ad sumptum quod sumitur a relatione et ad hoc praedicatum, scilicet

3–5 Boeth. *in Cat.* 235d

1 incipit] incipiens *P* 4 esse] enim *add. a.c. ut v. P* 4–5 relatione] rela *P* 8 est] *s.l. P* 9–10 divisio] a *add. a.c. P* 13 ut] et *P* 23 quod] quae *P*

sumptum quod habet dici in respectu, sicut accipitur quale praedicatum in quale et id quod habet in se qualitatem ut formam, tamen usus praevaluit quae retinuit relativum in hac significatione tantum: relativum, id est sumptum quod dicitur in respectu, et non relativum sumptum a relatione
 5 dicitur. Sed hoc, scilicet habere in se relationem ut formam, sumitur a relatione. Et non sequitur: Ergo est relativum, quod sequeretur si relativum esset sumptum a relatione.

Definivimus et divisimus hoc genus *ad aliquid*, nunc videndum est in quo sit ut in subiecto et ut forma. Omnis proprietas quae est in hoc praedicamento est in animali et in nulla alia re ut in subiecto et ut forma.
 10 Quod probatur sic: Sumpta ab ipsis proprietatibus, ut pater et filius, praedicantur de ipsis animalibus; ergo ipsae sunt in animalibus ut forma.

Nunc opponitur: Paternitas est in hoc homine ut forma; ergo est in eo aliquo mediante; ergo anima vel corpore mediante vel alio; sed non alio;
 15 ergo eis mediantibus. Sed probo quod non, quia corpus istius non dicitur pater nec anima ipsius.

Solutio: Non est argumentum, quia dimittit tertium membrum, quia potest esse illis simul | mediantibus ita quod nullo eorum mediante. Et
 20 fallo in simili: Humanitas est in isto ut forma; ergo anima mediante vel corpore. Solutio: Non sequitur, quia alia humanitas est in anima et alia in corpore.

Et nota quod paternitas est in solis animalibus, et si sumitur in re masculini sexus, dicitur pater, et si in re feminini, dicitur mater.

Nota etiam quod ‘pater’ habet convenire animalibus masculini sexus
 25 cuiuscumque generis sint, sive lupi sive alia animalia. Postea strictius accipitur quod convenit animalibus rationalibus mortalibus masculini sexus. Habet aliam significationem in qua sumitur a paternitate, unde dicitur ‘omnis res habens filium est pater’, id est res <habens> prolem.

Item, filiatio et paternitas sunt relativa; ergo si filiatio non est, nec paternitas
 30 est (verum); ergo si filiatio quae est in isto non est, nec paternitas

2 id quod] ideo *ut v. P* in] *s.l. P* 15 eis mediantibus] eo mediante *P*

quae est in patre eius est.

Solutio: Non sequitur, quia cum dicitur ‘si filiatio non est, nec paternitas est’, sensus est: id est si nulla filiatio est, et nulla paternitas est; vel: si hoc universale, scilicet *filiatio*, non est, nec hoc universale *paternitas* est. Similiter cum dico ‘si filiatio quae est in isto non est, paternitas quae est in patre suo non est’, non sequitur, quia iam diceret quod nulla paternitas quae esset in patre suo esset, quod falsum est, quia potest habere alium filium et ita alia paternitas remanebit in eo, quia quot habet filios tot sunt paternitates in eo. Et bene concedo quod destructa filiatione quae est in isto, destruitur quaedam paternitas quae est in patre eius.

Nunc videndum est de sumptis de quibus praedicentur. Dicimus quod quaedam praedicantur de solis animalibus, ut pater et filius, quaedam de rebus corporeis inanimatis, ut duplum et dimidium, quaedam de substantiis incorporeis et de accidentibus, ut genus et species.

Opponitur: Pater <et> habens filium sunt paria; ergo de quocumque praedicatur unum, et alterum; sed unum praedicatur cum dico ‘haec mulier est habens filium’; ergo haec mulier est pater.

Solutio: Non sequitur, quia huiusmodi quae sunt imposita ad appellandum res masculini sexus proprie quando adiunguntur vocabulis appellandis rem feminini sexus restringitur eorum significatio, et esset sensus: mulier est pater, id est res masculini sexus habens filium vel prolem. Et fallo: Equus et hinnibile sunt paria; ergo si equa est hinnibilis, equa est equus.

Et nota quod in larga significatione accipitur iste terminus ‘pater’ et iste, scilicet ‘filius’, cum dico ‘pater et filius relativa sunt’, scilicet res habens prolem et res habens parentem. Sed in propria significatione secundum vim vocabuli convenit animalibus | tantum masculini sexus. Eodem modo de domino et servo et de similibus.

Et sciendum quod alius est modus praedicationis eorum quae sunt re-

4 paternitas] pater P   7 esset¹] lectio incerta P   14 et] ut P   22 hinnibile] ignibile P   26 parentem] patrem P

lativa ad alia, quia possunt praedicari simpliciter per terminos quibus significantur, ut cum dico ‘iste est pater’, et est competens constructio. Et alius modus est praedicationis eorum quae non sunt relativa ad alia, quia non possunt simpliciter praedicari sicut alia, quia non est locutio ‘iste est similis’ si non est figuraliter, sed debemus sic dicere ‘iste est similis illi’, et ibi praedicatur hoc relativum simile.

Sed probatur contra: Ibi praedicatur tantum ‘simile illi’, quod est pars ad simile; ergo non praedicatur ibi simile.

Solutio: Non sequitur, quia illud ‘tantum’ non excludit totum, et in eo quod praedicatur pars, et totum. Et fallo in simili: In hac propositione ‘Socrates est homo’ praedicatur iste terminus ‘homo’ tantum; ergo non praedicatur ibi haec species *homo*. Vel sic: Video tantum corpus tuum; ergo non video te. Non sequitur.

Adhuc opponitur de sumptis: Pater et dominus habent relationem sive dicuntur in respectu; ergo sunt relativa.

Non sequitur, quia iam esset sensus quod essent relativa inter se. Et fallo in simili: Isti, quorum unus est amicus huius et alter est amicus istius alterius, habent amicitiam; ergo sunt amici.

Praeterea, illi non sunt audiendi qui falsificant argumenta de creaturis in creatore, quia nulla proprietas est in deo. Sed si inveniatur in auctoritate ‘paternitas est in deo’, sensus est: id est deus est pater, et ibi non praedicatur hoc universale *pater* quia nullum universale praedicatur de eo teste Boethio.

Nunc quaeritur de individuis quae subiciuntur cum dico ‘pater est relativum’, ‘filius est relativum’ et de similibus, sub qua specie contineantur; et an sint in subiectis; et cum sint in subiectis, in quibus subiectis sint; et an sint in eis ita quod in unoquoque eorum vel ita quod in nullo.

Ad hoc dicimus quod continentur sub hac specie *relativum* quae praedicatur cum dico ‘pater est relativum’; et est sensus: pater est relativum, id

22–23 Cf. Boeth. *De trin.* IV

1–2 significantur] significatur *P* 5 figuraliter] *lectio incerta (comp. fr̄ habet P)* 18 amicitiam] amicitia *P* 28 relativum] et alterum *P*

est sumptum dictum in respectu. Et dicimus quod illud individuum quod subicitur cum dicitur ‘pater est relativum’ et sic de aliis, est in subiectis.

Sed hic diversae sunt sententiae. Quidam enim dicunt quod illud est in subiectis ita quod in unoquoque. Sed illis opponitur: Illud est singulare quod est in hoc subiecto; ergo non potest esse sine hoc subiecto. Et ille sic solvit: Cum Aristoteles dixit ‘In subiecto etc.’, intellexit ibi de individuis quae primo loco praesto sunt intellectui et non de illis quae subiciuntur cum agit de universalibus. Sed quia hoc est vile refugium, ideo dicimus quod sic est in subiectis quod in nullo illorum.

Sed nobis sic opponitur: Destructo isto in quo est istud individuum, cum aliis remanet illud individuum; ergo erat in isto et in aliis ita quod in unoquoque illorum. Fallo: Collectio istorum hominum vel quae est in istis hominibus destructo aliquo illorum remanet; ergo est in illis ita quod in unoquoque illorum. Non sequitur.

Adhuc opponitur: Regula est: Si aliquod relativorum convenit alicui respectu alicuius, reliquum relativum convenit alteri respectu prioris; sed aliquod relativorum convenit alicui respectu alicuius, ut cum dico ‘imperator est dominus istius comitis; ergo iste comes est servus imperatoris, et sic non est liber’; et sic pauci homines sunt liberi, quod est inconueniens.

Solutio: Ista propositio est multiplex. ‘Imperator est dominus huius comitis’, id est habet eum pro servo, falsum est; ‘dominus istius comitis’, id est praeest ei in dignitate vel officio, verum.

Item, pater est sumptum; ergo nomen proprie significans illud universale iunctum cum nomine alicuius generis vel speciei constituit aliquod praedicatum. Sed probo quod non, quia neque iunctum cum nomine huius generis *animal* nec cum alio alicuius generis vel speciei. Quod iunctum cum nomine istius generis non constituat aliquod praedicatum probo: Utrumque horum est subiectum; ergo non possunt iungi ad aliquod praedicatum constituendum.

6 Arist. *Cat.* 2.1a24–25

7 praesto sunt] sunt *ut v. P, sed fortasse canc.* 9 subiectis] pluribus *P* 16 respectu] res *P* 20 multiplex] *comp. m P* 28 horum] *lectio incerta, fort. nomen P*

Propterea quidam seducti dicunt quod aliqua quae sunt relativa non sunt sumpta. Nos vero dicimus quod sunt sumpta et obiectioni sic respondemus: Dicimus quod non est argumentum ‘si est sumptum, ergo nomen proprie significans illud potest iungi cum nomine alicuius generis vel speciei’, quia nomina sumptorum alia sunt quae possunt iungi cum nominibus generum vel specierum ad constituendum praedicatum, alia non. Fallo: Album est sumptum, ergo sumitur a quantitate.

Praemissis illis quae erant necessaria ad evidentiam huius generis *ad aliquid*, redeamus ad litteram Aristotelis ubi incipit latenter contradicere sententiae Platonis, dicens: HABET AUTEM QUAESTIONEM UTRUM NULLA SUBSTANTIA DICATUR AD ALIQUID, QUEMADMODUM. Quasi dicat: Si supradicta definitio convenienter est assignata, quaedam substantia dicitur ad aliquid.

| Postea subdit: NAM IN PRIMIS SUBSTANTIIS indubitabile et VERUM EST quod NEQUE TOTAE NEQUE PARTES AD ALIQUID DICUNTUR. Et hoc probat, dicens: NAM ALIQUIS HOMO NON DICITUR ALICUIUS ALIQUIS HOMO, et ita de aliis. Postea probat de partibus: QUAEDAM ENIM MANUS NON DICITUR ALICUIUS QUAEDAM MANUS. 33vb

Demonstravit de primis et de ipsarum partibus quod non dicuntur ad aliquid. Postea subdit: SIMILITER ET IN SECUNDIS SUBSTANTIIS, ATQUE HOC QUIDEM IN PLURIBUS, UT HOMO NON DICITUR ALICUIUS HOMO, NEQUE BOS, SED ALICUIUS POSSESSIO DICITUR. IN HUIUSMODI EST MANIFESTUM quia NON dicuntur AD ALIQUID. IN ALIQUIBUS VERO SECUNDIS SUBSTANTIIS habebit ALIQUAM DUBITATIONEM, UT CAPUT ALICUIUS CAPUT DICITUR ET MANUS ALICUIUS MANUS DICITUR et similia.

Hoc idem probat in commento Boethius. Probat dicens: Neque prima substantia dicitur ad aliquid, ut Socrates non dicitur alicuius Socrates, neque pars primae dicitur ad aliquid, quia iste pes non dicitur alicuius pes, nec in secundis substantiis teste Boethio, aliqua secunda substantia non

160.26–161.2 Boeth. *in Cat.* 234b–d

6 specierum] sunt *add. a.c. ut v. P* ad] *da ut v. P* 7 quantitate] quanti *P*

dicitur ad aliquid, sed pars secundae prout videtur, sicut caput alicuius caput dicitur, manus alicuius manus dicitur.

Et nota quod Boethius improprie locutus est cum dixit ‘caput est pars secundae substantiae’, sed tamen talis est sensus: ‘caput est etc.’, id est determinate potest demonstrari de re huius universalis *caput* quod sit pars 5 respectu secundae substantiae.

Probavit Aristoteles quasdam esse substantias ad aliquid secundum definitionem praedictam Platonis. Postea concludit sic: SI IGITUR SUFFICIENTER EORUM QUAE SUNT AD ALIQUID DEFINITIO ASSIGNATA EST, AUT DIFFICILE AUT IMPOSSIBILE EST SOLVERE QUOD NULLA SUBSTANTIA EORUM 10 QUAE SUNT AD ALIQUID DICATUR, quasi dicat: Si illa definitio sufficienter est assignata a Platone sive ab aliis <ita> quod nil plus nec minus contineat, impossibile est et difficile solvere an substantia dicatur ad aliquid.

In sequentibus verbis demonstrat Aristoteles quod non competen- 34ra ter est assignata, | quia pluribus convenit quam relativis, quia convenit 15 omnibus relativis et aliis, et hoc demonstrando ponit suam definitionem huius generis *ad aliquid*, dicens: SI AUTEM NON SUFFICIENTER etc., SED SUNT AD ALIQUID QUIBUS EST HOC IPSUM ESSE AD ALIQUID QUODAM MODO SE HABERE, FORTASSE quid CONTRA ISTA DICETUR, quasi dicat: Si non est assignata competenter, sed talis est assignanda, scilicet ‘ad aliquid sunt 20 etc.’, postea poterit solvi an substantia dicatur ad aliquid.

8a35. Posita sua definitione, Aristoteles ostendit proprietatem istius generis *ad aliquid* his verbis: EX HIS ERGO MANIFESTUM EST QUOD SI QUIS aliquod EORUM QUAE SUNT AD ALIQUID DEFINITE SCIET, ET ILLUD AD QUOD DICITUR DEFINITE SCITURUS EST. Definite scire est scire cui conveniat et 25 respectu cuius, ut cum dico ‘Socrates est pater Marii’, nunc definite scio cui conveniat pater et respectu cuius, quia respectu Marii, et illud ad quod dicitur, scilicet filius, definite sciturus sum, scilicet sciturus sum cui hoc relativum filius conveniat et respectu cuius, quia convenit Mario respectu

4–5 id est determinate] indeterminate *ut v. P*   6 respectu] *lectio incerta, res habet P*   19 contra ista] *inv. P*   26 marii] *mar hic et infra P*

Socratis. Hoc proprium assignatur in verbis Aristotelis, scilicet esse talia quorum si quis <aliquid> definite sciet et illud ad quod dicitur definite sciturus est.

5 Nunc videndum est quibus conveniat illud, an omnibus quae sunt in hoc preadicatione et solis, et si non omnibus, quibus conveniat.

Probo quod non convenit huic generi *ad aliquid* sic: Non potest dici de hoc genere quod sint talia quorum etc., nec potest dici de hoc genere cum alio quod sint talia quorum unum etc. Ergo hoc proprium non convenit illi generi.

10 Sic potest probari quod non convenit illis relativis quae non sunt ad alia relativa, ut simile et alia. De aliis vero potest assignari quod sint talia, ut de patre et filio et de paternitate et filiatione et de individuis ipsorum. Sed quia illud proprium quod assignat Aristoteles est proprie proprium huius generis *ad aliquid*, ideo aliis assignetur verbis quam istis, scilicet
15 esse talia etc., quibus possit assignari qualiter conveniat huic generi *ad aliquid* et omnibus quae sub eo sunt.

Ad hoc dicimus quod designatur his verbis ‘definite sciri gratia alterius’, quibus demonstratur convenire huic generi *ad aliquid* et aliis. Huic generi sic: Ad aliquid definite scire gratia alterius sive sit alterius ab alio
20 genere sive ab illo cui convenit, ut cum dico ‘pater est <ad> aliquid’, definite scio cui ad aliquid conveniat et gratia cuius, quia gratia filii convenit huic universali *pater*. Quod conveniat aliis patet, ut sumptis, scilicet patri et filio et etiam huic simile et aliis. Et convenit istis speciebus *paterni|tati* 34rb
et *filiationi* et similibus et individuis ipsarum quod unumquodque isto-
25 rum definite scitur gratia alterius. Et convenit individuis quae subiciuntur, ut cum dico ‘pater est relativum’ et ‘filius est relativum’ et similia, quia unumquodque definite scitur gratia alterius, quia individuum quod subicitur cum dico ‘pater est relativum’ et quod subicitur cum dico ‘filius est relativum’, ista sunt talia quorum unum scitur gratia alterius definite;

6 convenit] conveniat a.c. P   11 alia] aliis P   14 ideo] lectio incertissima P   19 alterius] sive add. a.c. P   23 etiam] lectio incertissima   26 et...relativum] vel universale et filius est universale P

et sic de aliis.

Et notandum est quod per hanc proprietatem Aristoteles ostendit caput et manum non esse ad aliquid, quod est contra sententiam Platonis, dicens sic: CAPUT VERO ET MANUS ET EORUM SINGULA QUAE SUBSTANTIAE SUNT HOC IPSUM QUOD SUNT DEFINITE SCIRI, AD QUOD AUTEM DICANTUR NON EST NECESSARIUM SCIRE; CUIUS ENIM HOC CAPUT VEL MANUS SIT NON EST DICI DEFINITE; QUARE NON ESSENT AD ALIQUID. Et etiam his verbis ostendit Aristoteles quod proprium superius assignatum proprie proprium, quia aliter illa probatio non valeret qua probat caput et manum non esse ad aliquid. 5
10

Postea subdit: FORTASSE AUTEM DIFFICILE SIT DE HUIUSMODI REBUS CONFIDENTER DECLARARE NISI SAEPE PERTRACTATA SINT. Verba ista exponit Boethius sic, dicens: Ad maiorem tractatum invitat nos studiosus auctor his verbis ‘Fortasse etc.’ Quia cum superius tractasset de hoc genere ad aliquid et fortasse videretur nil amplius posse dici de hoc quod superius non esset dictum, ideo dicit: DE HUIUSMODI REBUS DIFFICILE EST CONFIDENTER DECLARARE NISI SAEPE SINT PERTRACTATA, ac si dicat: Ad hoc ut habeatur certa doctrina de huiusmodi rebus quae sunt in hoc genere *ad aliquid* oportet ut maior tractatus inde fiat et saepius inde tractetur et dubitetur. Ideoque subdit: DUBITARE AUTEM DE SINGULIS NON ERIT INUTILE. Sic exponitur: Id est dubitare de praedicamentis in quibus singula continentur non erit inutile. Vel sic: Facere tractatum per quem fiat documentum spectans ad singula illius materiae de qua sit tractaturus inquit dubitatione facta cum inquisitione, hoc non erit inutile, id est valde erit utile. His modis debet exponi et non sicut illi exponunt qui dicunt ‘utile est de singulis, id est de unoquoque’, quia qui dubitat de unaquaque re de nulla est certus. 15
20
25

Et haec de <ad> aliquid sufficiant.

12–14 Boeth. *in Cat.* 238d

17 saepe] semper *P*   20 erit] est *P*   23 inquit] inqui *P*